

## **Socio-semiotic analysis of the representation of the clergy in the urban landscape of Dezful**

**Mohammad Hossein Sarai\***

**Reza Ahmadi\*\***

### **Abstract**

The discourse of the clergy along with the discourse of holy defense have shaped the symbolic and semantic structure of the city of Dezful. Based on this, in this research, we are looking for the interpretation of various representative approaches of the discourse of the clergy in the urban landscape of Dezful, with a socio-semiotic analysis of the representation of the clergy in the urban landscape of Dezful. For this purpose, we examine all the squares, streets, billboards, monuments and other works related to the clergy as well as the image-making approaches relating them. In general, the entry of the discourse of the clergy into the urban landscape of Dezful can be divided into two periods. The first period, which takes place in the early years of the revolution, commemorates important revolutionary leaders and personalities. But the whole urban landscape in the second period is heavily influenced by the native clergy. Based on this and in order to represent the city of Dezful as a religious city that was the origin of prominent clerics, urban imagery has generally changed its direction towards local clerics. It seems that in this context, the local government in Dezful is trying to reconcile local identity and values with national and sovereign values and concepts. In fact, the entire urban landscape of Dezful tries to represent local and indigenous culture, values and personalities in the framework of general governance discourses and values.

**Keywords:** Representation, society-semiotics, landscape, city-text, memorial, clergy discourse.

\* Professor of Geography and Urban Planning, Yazd University (Corresponding Author), [msaraei@yazd.ac.ir](mailto:msaraei@yazd.ac.ir)

\*\* PhD student of Geography and Urban Planning, Yazd University, [ahmadi123.1987@gmail.com](mailto:ahmadi123.1987@gmail.com)

Date received: 26/12/2022, Date of acceptance: 17/04/2023



### **Introduction**

Since the beginning of the revolution, the urban landscape of Dezful, which until then was heavily influenced by the two discourses of "Pahlavi" and "archaic-nationalism", turned towards the "religious-Shia" discourse. A set of religious names and images taken from "Religious-Shia Discourse" replaced the historical names of "Pahlavi Discourse". This imagery at the memorial level was mainly limited to the holy figures of Shia history, as well as clerics and religious leaders and commanders and martyrs during the war. This representational approach mainly uses urban symbols, signs, and images to serve a special type of urban imagery that is different from the prevailing notions of urban marketing with branding purposes. In this research, we seek to interpret different representative approaches of the discourse of the clergy in the urban landscape. In order to analyze socio-semiotic of the urban landscape of Dezful, we examine all the squares, streets, as well as billboards and visual memorials related to the discourse of the clergy and the image-making approaches ruling them.

### **Materials & Methods**

The research method of this article is descriptive-analytical, field and its foundation is based on qualitative research method. In this research, we will use qualitative methods such as textual analysis and representative analysis. In this research, we are going to examine and analyze how to use the city-text and the urban landscape to present discourses, narratives and images desired by the government.

### **Discussion**

The entry of names related to the clergy into the urban landscape of Dezful generally started with the clergy at the national level. But in recent years, there has been a fundamental shift towards native clerics. In order to represent Dezful as a religious city that was the origin of prominent clerics, the imagery have been changed towards local clerics. Therefore, the whole urban landscape tries to represent the local culture, values and personalities in the framework of the governing values. The goal of such an approach is to create a common visual culture for citizens living in the city. Accordingly, in recent years, the local government has started to name squares, streets and create numerous visual memorials in connection with the indigenous clergymen of Dezfuli in order to create an image society within the framework of the national discourse system.

The clerics who were chosen as national figures for illustration were generally the clerics of the revolution era who played a fundamental role in the victory of the Islamic

revolution. But the clerics chosen in the local section are generally related to the pre-revolution era and are more related to the historical roots of the city. Therefore, in addition to consolidating the discourse of the clergy in the urban landscape, this imagery serves to create an image of Dezful as a city that has had many clerics and religious scholars for a long time. If we want to divide the influential figures in the history of the city into two categories: before and after the revolution, Sheikh Ansari and Ayatollah Ghazi can be considered as symbols of these two periods. If Sheikh Ansari plays the first role of portraying Dezful as a religious and important city in the history of Shiism in the eyes of the local government; Ayatollah Ghazi plays the same position but in a more political and contemporary depiction: depicting Dezful as an important city in the history of revolution and war. In the city of Dezful, we are facing a multi-layered reality; But the representative design of this city has been formed as a homogeneous society. Considering the cultural pluralism and significant socio-political differences, the representation of this city as a homogeneous city may lead to ignoring and artificially eliminating this pluralism. The fact is that it is difficult to reconcile the homogeneous image displayed in the memorial landscape of Dezful city with the reality of this city and its social layers. By examining the names of clerics recorded in the Dezful memorial landscape, one can observe a specific narrative of the history of the clergy. A narrative that was formed based on the reading of the ruler of Twelfth-century Shiism. Consequently, only clerics who conform to this particular reading are worthy of perpetuation in the memorial landscape. But on the other hand, some religious figures, despite their historical importance, do not find a special place in the Dezful memorial landscape due to their incompatibility with the discourse framework of the government.

### **Result**

In recent years, there has been a fundamental shift towards native clerics, and in order to represent Dezful as a religious city that was the origin of prominent clerics, urban imagery has generally changed direction towards native clerics. It seems that the local governance in Dezful tries to reconcile local identity and values with national and sovereign values and concepts. Based on this, it can be said that the general approach in the field of urban imagery in Dezful is to match local identity and concepts with sovereign and national values and concepts. But as Stuart Hall's theory of "representation" reminds us, inevitably, such narratives often erase other histories, rarely focusing on their controversial, troubling, or banal aspects, but instead honoring their salient and distinctive elements. Based on this, by covering multiple, complex and

diverse histories under one-dimensional narratives, local governments eliminate difference and create a coherent local identity.

### Bibliography

- Anderson, Benedict (1991), *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London: Verso.
- Azaryahu, Maoz (1990). "Renaming the Past: Changes in 'City Text' in Germany and Austria 1945–1947". *History and Memory*, Vol. 2, No. 2.
- Azaryahu, Maoz, (2009). "Street Names and Iconography", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Oxford: Elsevier.
- Cohen, Saul and Nurit Kliot (1992). "Place-Names in Israel's Ideological Struggle over the Administered Territories", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 82, No. 4
- Cohen, Saul, Kliot, Nurit, (1992). "Place-Names in Israel's Ideological Struggle over the Administered Territories". *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 82, No. 4.
- Construction documents of Taj Square (1347), National Library and Documentation Organization of Iran, document number: 293/111192 [in persian]
- Cosgrove, Denis (1984). *Social Formation and Symbolic Landscape*. Madison: University of Wisconsin Press
- Czepczyński, Mariusz (2008), *Cultural Landscapes of Post-Socialist Cities: Representation of Powers and Needs*. London: Ashgate.
- Dezful municipality website (2014), decorating Dezful with pictures of scholars, <https://dezful.ir/fa-IR/douranportal/1/news/view/13885/2436/Staging> [in persian]
- Domosh, Mona (1992). "Urban Imagery", *Urban Geography*, Vol 13, No 5
- Duncan, James (1987) "Review of urban imagery: Urban semiotics", *Urban Geography*, Vol.8 no.5
- Duncan, James and David Ley (1993), *Place/Culture/Representation*. London: Routledge.
- Duncan, Jim (2000). "Representation", In: *The Dictionary of Human Geography*, Derek Gregory, Ron Johnston, Geraldine Pratt, Michael J. Watts (Eds), Oxford: Blackwell.
- Ferguson, Priscilla (1988). "Reading City Streets" *The French Review*, Vol. 61, No. 3
- Forest, Benjamin and Juliet Johnson (2002). "Soviet-Era Monuments and Post-Soviet National Identity in Moscow". *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 92, No. 3.
- Gottdiener Mark (1986). "Culture, Ideology, and the Sign of the City", In: *The City and the Sign*, Mark Gottdiener and Alexandros Lagopoulos (Eds), New York: Columbia University Press.
- Gottdiener, Mark and Alexandros Lagopoulos (1986). "Introduction to Urban Socio-Semiotics", In: *The City and the Sign*, Mark Gottdiener and Alexandros Lagopoulos (Eds), New York: Columbia University Press.
- Hay, Iain, Andrew Hughes, and Mark Tutton (2004). "Monuments, Memory and Marginalisation in Adelaide's Prince Henry Gardens", *Geografiska Annaler*, Vol. 86, No. 3

## 69 Abstract

- Implementation of construction projects during the five-year plan (1369), National Library and Documentation Organization of Iran, document number 293/144399 [in persian]
- Lagopoulos, Alexandros (2020). "The Semiotics of Urban Space", In: *The Routledge Companion to Urban Media and Communication*, Zlatan Krajina and Deborah Stevenson (Eds), New York: Routledge.
- Lindström, Kati, Kalevi Kull and Hannes Palang (2011). "Landscape semiotics: contribution to culture theory", In: *Estonian Approaches to Culture Theory*, Valter Lang and Kalevi Kull (Eds), Tartu: University of Tartu Press.
- Longhurst, Brian, Greg Smith, Gaynor Bagnall, Garry Crawford and Miles Ogborn, (2008), *Introducing Cultural Studies*. Second edition, London: Routledge.
- Millington, Nate (2020) "Urban Representation", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.
- Mitchell, Don (2005). "Landscape", In: *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key Concepts*, David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley, Neil Washbourne, London: Bloomsbury Publishing.
- Mitchell, Don (2008). "California: The Beautiful and the Damned" In: *The Cultural Geography Reader*, Timothy Oakes, Patricia L. Price, London: Routledge.
- Mitchell, W.J.T (2008). "Imperial Landscape", In: *The Cultural Geography Reader*, Timothy Oakes, Patricia L. Price, London: Routledge.
- Oakes, Timothy and Patricia L. Price (2008). *The Cultural Geography Reader*, London: Routledge.
- Philo, Chris (2009). "Cultural turn", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Oxford: Elsevier.
- Pinchevski, Amit and Efraim Torgovnik, (2002). "Signifying Passages: The Signs of Change in Israeli Street Names". *Media, Culture and Society*, Volume 24, Issue 3.
- Rose-Redwood, Reuben., Derek Alderman, and Maoz Azaryahu (2018). "The urban streetscape as political cosmos". In R, Rose-Redwood, D, Alderman and M, Azaryahu, *The Political Life of Urban Streetscapes: Naming, Politics, and Place*. New York: Routledge.
- Rose-Redwood, Reuben., Derek Alderman, and Maoz Azaryahu. (2010). "Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-Name Studies". *Progress in Human Geography*, Volume 34, Issue 4.
- Rose-Redwood, Reuben.and Sun-Bae Kim (2020). "Street Naming and Power". In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.
- Šakaja, Laura. and Jelena Stanić (2011). "Other(ing), Self(portraying), Negotiating: The Spatial Codification of Values in Zagreb's City-Text". *Cultural Geographies*, Volume 18, Issue 4.
- Sarai Mohammad Hossein, Reza Ahmadi and Yaqub Moradi (2016), " The Study of imagine citizens the city of Dezful with emphasis on semiotic and social factors ruling the city", *Sociological Cultural Studies*, Volume 7, Issue 1. [in persian]
- Savage, VR. (2020). "Place Names". In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.
- Wiki Shia website, Sheikh Morteza Ansari's entry [in persian]



## تحلیل جامعه‌نشانه شناختی از بازنمایی روحانیت در چشم‌انداز شهری دزفول

محمدحسن سرائی\*

رضا احمدی\*\*

### چکیده

گفتمان روحانیت در کنار گفتمان دفاع مقدس، ساختار نمادین و معناشناختی شهر دزفول را شکل داده‌اند. بر این اساس، ما در این پژوهش با تحلیل جامعه-نشانه شناختی از بازنمایی روحانیت در چشم‌انداز شهری دزفول، به دنبال تفسیر رویکردهای مختلف بازنمایانه از گفتمان روحانیت در چشم‌انداز شهری دزفول هستیم. بدین منظور ما تمامی میدانی، خیابان‌ها، بیلبوردها، یادمان‌ها و سایر آثار مرتبط با روحانیت و نیز رویکردهای تصویرسازانه حاکم بر آن‌ها را مورد بررسی قرار می‌دهیم. به‌طورکلی ورود گفتمان روحانیت به چشم‌انداز شهری دزفول را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد. دوره اول که در سال‌های ابتدایی انقلاب اتفاق می‌افتد، رهبران و شخصیت‌های مهم انقلابی مورد بزرگداشت قرار می‌گیرند. اما کلیت چشم‌انداز شهری در دوره دوم به‌شدت متأثر از روحانیون بومی می‌باشد. بر همین اساس و به‌منظور بازنمایی شهر دزفول به‌عنوان شهری مذهبی که خاستگاه روحانیون برجسته بوده است، تصویرسازی شهری عموماً به‌سوی روحانیون بومی تغییر مسیر داده است. به نظر می‌رسد که در این زمینه حاکمیت محلی در دزفول سعی در تطبیق هویت و ارزش‌های محلی با ارزش‌ها و مفاهیم ملی و حاکمیتی دارد. درواقع کلیت چشم‌انداز شهری دزفول سعی در بازنمایی فرهنگ، ارزش‌ها و شخصیت‌های محلی و بومی در چارچوب گفتمان‌ها و ارزش‌های کلی حاکمیتی دارد.

\* استاد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد، یزد، ایران (نویسنده مسئول)، msaraei@yazd.ac.ir

\*\* دانشجوی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه یزد، یزد، ایران، ahmadi123.1987@gmail.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۱۰/۰۵، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۲۸



**کلیدواژه‌ها:** بازنمایی، جامعه-نشانه‌شناسی، چشم‌انداز، شهر-متن، یادمان، گفتمان روحانیت.

## ۱. مقدمه

از ابتدای انقلاب، چشم‌انداز شهری دزفول که تا پیش از آن به شدت تحت تأثیر دو گفتمان «پهلوی» و «ناسیونالیسم باستان‌گرایانه» بود به سوی گفتمان «مذهبی-شیعی» چرخش پیدا کرد. مجموعه‌ای از نام‌ها و تصاویر مذهبی برگرفته از «گفتمان مذهبی-شیعی» جایگزین نام‌های تاریخی «گفتمان پهلوی» گردید. این تصویرسازی در سطح یادبودی، عمدتاً به شخصیت‌های مقدس تاریخ تشیع و نیز روحانیون و رهبران مذهبی و فرماندهان و شهدای دوران جنگ محدود گردید. به‌طورکلی ورود گفتمان روحانیت به چشم‌انداز شهری دزفول را می‌توان به دو گروه روحانیون مؤثر در سطح ملی و روحانیون مؤثر در سطح محلی تقسیم نمود. دسته اول رهبران و شخصیت‌های ملی و دسته دوم روحانیون بومی دزفول هستند. این رویکرد بازنمایانه، عمدتاً نمادها، نشانه‌ها و تصاویر شهری را در خدمت نوع خاصی از تصویرسازی شهری قرار داده که متفاوت با تصورات غالب بر بازاریابی شهری با اهداف برندسازی می‌باشد. ما در این پژوهش به دنبال تفسیر رویکردهای مختلف بازنمایانه از گفتمان روحانیت در چشم‌انداز شهری هستیم. ما تمامی میدین، خیابان‌ها و نیز بیلبوردها و یادمان‌های تصویری مرتبط با گفتمان روحانیت و رویکردهای تصویرسازانه حاکم بر آن‌ها را موردبررسی قرار می‌دهیم. در همین رابطه و با تحلیل متنی از چشم‌انداز شهری دزفول، یک الگوی مشخص نشانه‌شناختی قابل رؤیت می‌باشد. ما به دنبال استخراج این الگوهای تصویرشناختی هستیم. در این زمینه، شهرهایی همانند دزفول، در رقابت نمادین با سایر شهرها دست به‌نوعی بازاریابی سیاسی-فرهنگی می‌زنند تا نقش خود را در گفتمان حاکم و حوادث کلیدی مرتبط به آن، به شکلی مهم‌تر و کلیدی‌تر نشان دهند. درواقع، بسیاری از ابتکارات میراثی توسط مقامات محلی برای مطابقت با گفتمان‌ها و استراتژی‌های ملی و نیز رقابت با شهرهای همسایه طراحی شده‌اند؛ و همان‌طور که نظریه «بازنمایی» استوارت هال به ما یادآوری می‌کند، به‌شکلی اجتناب‌ناپذیر، آن‌ها اغلب تاریخ‌های دیگر را پاک‌سازی می‌کنند و به‌ندرت بر جنبه‌های بحث‌انگیز، ناراحت‌کننده یا پیش‌پافتاده‌شان تمرکز می‌کنند، اما در عوض عناصر برجسته و متمایزشان را گرامی می‌دارند. بر این اساس، حاکمیت محلی با پوشاندن تاریخ‌های متکثر، پیچیده و متنوع در زیر روایت‌های یک‌بعدی، تفاوت را حذف کرده و یک هویت محلی منسجم را می‌آفرینند.



## ۲. مبانی نظری

### ۱.۲ شهر-متن و نشانه‌شناسی چشم‌انداز

پالونن و آذریاهو از اصطلاح «شهر-متن» برای اشاره به مجموعه‌ای از نام خیابان‌ها استفاده کردند که در چشم‌انداز شهری ادغام شده شده‌اند. مفهوم شهر-متن بر ویژگی‌های نشانه‌شناختی آشکار شهر تأکید دارد. شهر-متن ساختاری نشانه‌شناختی با کارکردهای پیچیده اجتماعی و ارتباطی است (Šakaja and Stanić. 2011: 496). در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰، محققان برجسته‌ای مانند آذریاهو شروع به بررسی انتقادی تاریخچه سیاسی نام‌گذاری خیابان‌ها کردند. بسیاری از پژوهش‌های پیشرو درباره سیاست نام‌گذاری خیابان‌ها رویکردی نشانه‌شناسانه را برای مطالعه نام خیابان‌ها به‌عنوان دال‌های فضایی اتخاذ کردند که چشم‌انداز شهری را به‌عنوان «شهر-متن» تشکیل می‌دهند. رویکرد نشانه‌شناختی بر نقش نام‌گذاری خیابان‌ها در شکل‌دهی به روایت‌های فضایی شهر به‌وسیله تبدیل تاریخ به جغرافیا از طریق فرآیند جابه‌جایی معنایی تأکید می‌کند که به‌موجب آن خاطرات تاریخی افراد، مکان‌ها و رویدادها به خصیصه‌های مکانی تبدیل می‌شوند (Rose-Redwood and kim. 2020: 59).

بیشتر گزارش‌ها از نشانه‌شناسی نام‌گذاری مکان‌ها، توجه زیادی را به روش‌هایی اختصاص می‌دهند که در آن نام مکان‌ها، چشم‌انداز را به‌عنوان یک متن تشکیل می‌دهند، که از طریق آن می‌توان اولویت‌های یادبودی یک ملت را خواند (Rose-Redwood et al. 2010:460). از منظر نشانه‌شناختی، نام‌ها بر ایدئولوژی و اسطوره‌های اجتماعی-سیاسی دلالت دارند. یک رویکرد نشانه‌شناختی در مطالعه نام‌های محلی، شکل‌گیری آن‌ها را در شرایط خاص سیاسی و اجتماعی برجسته می‌کند (Azaryahu and Foote. 2009: 145). از نظر آذریاهو

نام خیابان‌ها، که به‌عنوان وسیله‌ای برای بزرگداشت قهرمانان و رویدادهای باشکوه عمل می‌کنند، مکانیسمی برای درج نسخه رسمی گذشته در سپهر نشانه‌ای هستند. هر مجموعه‌ای از نام‌های خیابان در یک شهر خاص، بازنمایی از گذشته است که تنها به قهرمانان و رویدادهای باشکوه محدود می‌شود. زندگی ابدی که بانام خیابان‌ها تضمین می‌شود، پاداشی است که به قهرمانانی اعطا می‌شود که نظم حاکم را حفظ کرده‌اند (Azaryahu. 1990: 33).

نام مکان‌ها یادگارهای فرهنگی ذهنی هستند که تاریخ، فرهنگ و جامعه را در چشم‌اندازها منعکس می‌کنند. ممکن است بناهای یادبود تخریب شود، اما پاک کردن نام مکان‌ها از حافظه اجتماعی دشوار است (Savage. 2020: 131). با بهره‌گیری از دانش نشانه‌شناسی می‌توان گفت،

هر دال (نام خیابان) برای نشان دادن یک مرجع خاص (خیابان) در یک سیستم دلالت (شهر-متن) خدمت می‌کند. اگر قرار باشد نام یک خیابان یادبودی به‌عنوان دال شناخته شود، مرجع آن نه‌تنها خیابانی است که به آن اشاره می‌کند، بلکه شخصیت یا رویدادی است که به‌عنوان بخشی از رژیم سیاسی کتیبه فضایی به حافظه عمومی آورده می‌شود (Rose-Redwood et al. 2018:8). بنابراین از منظر نشانه‌شناختی، نام‌های خیابان‌ها رسانه‌هایی هستند که از طریق آن‌ها فضای شهری تقدیس می‌شود و به شیوه‌ای دیالکتیکی، فضای معمولی را متعالی می‌کند و بالعکس (Pinchevski and Torgovnik. 2002: 368).

## ۲.۲ رویکرد بازنمایانه به چشم‌انداز

امروزه، بازنمایی چشم‌انداز به یکی از فراگیرترین موضوعات در تحقیقات چشم‌انداز انسانی تبدیل شده است (Lindström et al. 2011:19). جیم دانکن در فرهنگ لغت جغرافیای انسانی، عنوان می‌کند که: معانی مشترک مبتنی بر بازنمایی از جهان هستند (Duncan. 2000: 703). بازنمایی‌ها نه‌تنها واقعیت را منعکس می‌کنند، بلکه به شکل‌گیری واقعیت کمک می‌کنند (Longhurst et al. 2008:113). از نظر ایگلتون، واقع‌گرایی یک امر ایدئولوژیک است، زیرا واقع‌گرایی چیزی را که در واقع امری فرهنگی است را به‌صورت طبیعی جلوه می‌دهد. این دگرگونی‌ها، تولیدات فرهنگی هستند ... و بارت آن‌ها را اسطوره می‌نامد. او می‌گوید که اسطوره‌ها طبیعی می‌شوند و تاریخ را به طبیعت تبدیل می‌کنند (Duncan and Ley. 1993: 4). از نظر اوکس و پرایس، چشم‌انداز، شکل تلطیف شده‌ای از ارتباط است که روابط قدرت را در جوامعی که از آن سرچشمه می‌گیرند، رمزگذاری و پنهان می‌کند (Oakes and Price. 2008: 165). برای جغرافیدانان فرهنگی، چشم‌انداز شهری به مدت طولانی به‌عنوان نوعی از بازنمایی درک شده است؛ سنت چشم‌انداز در جغرافیا، چشم‌اندازهای فرهنگی شهری را واسطه‌ای بین فرآیندهای مادی، بازنمایی و گفتمانی می‌دانست (Millington. 2020: 111). جغرافیدانان جدید فرهنگی مانند کاسگرو و دانیلز شروع به بررسی این کردند که چگونه برخی محصولات فرهنگی خاص که توسط نخبگان تولید می‌شوند، هم برای بازنمایی مکان‌های جهان و هم برای تجسم روابط قدرت نابرابر شکل گرفته ... مورد استفاده قرار می‌گیرند (Philo. 2009:444).

## ۳.۲ چشم‌انداز به‌عنوان ایدئولوژی بازنمایی شده

چشم‌انداز یکی از رسانه‌های قابل مشاهده است که از طریق آن افکار، ایده‌ها و احساسات و همچنین قدرت‌ها و ساختارهای اجتماعی در یک فضا بازنمایی می‌شوند. بنابراین، بازنمایی از طریق چشم‌اندازها در فرآیند تولید معنای فضا نقش اساسی دارد (Czepczyński. 2008:43). چشم‌انداز به‌عنوان یک بازنمایی، یک روش خاص برای دیدن است؛ یعنی درعین حال که چشم‌انداز نمایانگر دیدن زمین است، نشان‌دهنده نوع نگاه خاص به زمین نیز می‌باشد. کاسگرو (۱۹۸۴) استدلال می‌کند «ادعای واقع‌گرایی در واقع ایدئولوژیک است» (Cosgrove. 1984:24). چشم‌انداز از نظر ایدئولوژیک برای ایجاد شرایط «طبیعی» یا «درست» در یک مکان خاص تلاش می‌کند. چشم‌انداز بازنمایی است، از آنچه هست و آنچه می‌تواند باشد (Mitchell. 2005: 50). دون میچل با بررسی رمان «خوشه‌های خشم» به بررسی فریب چشم‌انداز در کالیفرنیا به‌منظور پنهان کردن سویه‌های تاریک آن، حفظ نابرابری و بازنمایی ایدئولوژی به‌وسیله آن می‌پردازد. از نظر میچل، تنها با دیدن کالیفرنیا به‌عنوان یک چشم‌انداز، می‌توانیم زیبایی را بدون درک زندگی افراد نفرین‌شده (کارگرانی که چشم‌انداز را می‌سازند بدون آنکه بهره‌ای از آن ببرند) ببینیم. پاک کردن آثار کار و مبارزه، دقیقاً همان چیزی است که تصویرسازی چشم‌انداز در مورد آن است. بنابراین، چشم‌انداز تنها ایدئولوژی نیست، بلکه ایدئولوژی بصری است. ... چشم‌اندازها، حقایق مکانی را به یک بازنمایی کنترل‌شده تبدیل می‌کند، اعمال نظمی که در آن یکی از روش‌های غالب مشاهده، جایگزین همه راه‌های دیدن و تجربه می‌شود (Mitchell. 2008: 162). چشم‌انداز یک رسانه به معنای کامل کلمه است (W Mitchell. 2008: 169) که درون سیستمی از روابط قدرت گنجانده شده است و به‌عنوان شکلی از قدرت فرهنگی اعمال می‌شود. چشم‌انداز با تبدیل شدن به بخشی از امور روزمره، بدیهی و طبیعی، ماهیت مصنوعی و ایدئولوژیک خود را مخفی می‌کند. هر چشم‌انداز فرهنگی به یک معنا یک چشم‌انداز تاریخی گفتمانی است که به‌عنوان یک نتیجه از سیستم بازنمایی، منعکس‌کننده خاطراتی است که توسط مقامات تقویت شده‌اند (Czepczyński. 2008:41).

## ۴.۲ بازنمایی و تصویرسازی شهری

اصطلاح تصویر شهری معمولاً به مطالعاتی اشاره دارد که با تصاویری از شهر مرتبط است، یعنی با تصویری در ذهن ما درباره واقعیت فیزیکی پیچیده‌ای که ما آن را شهر می‌نامیم (Domosh. 1992: 475-476). لینچ با محدود کردن خود به دال‌های مورفولوژیکی و دلالت‌های

مستقیم فضایی یا عملکردی آن‌ها، جهان واقعی ایدئولوژیک که توسط برنامه‌های شهری طرح شده را نادیده می‌گیرد (Lagopoulos. 2020: 27). درحالی که هدف تحقیق کوین لینچ با عنوان «تصویر شهر»، یک موضوع نشانه شناختی است، اما از منظر او به سطح دلالت مستقیم محدود شده و سطح دلالت‌های ضمنی را نادیده می‌گیرد (Gottdiener and Lagopoulos. 1986: 16). گاتدینر در تحلیل جامعه-نشانه شناختی خود به بررسی نقش گروه‌های قدرت و رقابت‌های سیاسی-اقتصادی در شکل‌دهی به تصور شهر می‌پردازد. از نظر وی، تصویر شهر باید به عنوان ایدئولوژی، به عنوان یک محصول تاریخی، به عنوان ارجاع به گذشته و به عنوان نتیجه یک جامعه طبقاتی خوانده شود. مطالعه تصور شهر، ما را مجبور به بررسی مبارزات برای کنترل فضا و شیوه‌ای می‌کند که بازنمایی‌های ایدئولوژیک خاص آن را به موفقیت می‌رسانند (Gottdiener. 1986: 216).

### ۳. روش تحقیق

روش تحقیق این مقاله توصیفی-تحلیلی، میدانی و بنیان‌آزمایی بر روش تحقیق کیفی است. در این تحقیق ما از روش‌های کیفی چون تحلیل متنی و بازنمایانه بهره خواهیم برد. ما قرار است، به بررسی و تحلیل چگونگی بهره‌گیری از شهر-متن و چشم‌انداز شهری برای ارائه گفتمان‌ها، روایت‌ها و تصویرسازی‌های موردنظر حاکمیت پردازیم. ما تمامی میادین، خیابان‌ها و بیلوردهای یادبودی مرتبط با روحانیت را مورد بررسی بازنمایانه قرار می‌دهیم؛ در مرحله بعد ما موارد مورد مطالعه را از نظر الگوهای مختلف تصویرشناختی دسته‌بندی کرده و مشخصات هر کدام از این الگوها را بررسی می‌کنیم تا به تصویر روشنی از شهر-متن و نیز طرح‌های بازنمایانه چشم‌انداز شهری دزفول برسیم.

### ۴. مباحث اصلی

از نظر زمینه معنایی، نشانه‌های یادبودی مرتبط با گفتمان روحانیت به دو سطح ملی و محلی تقسیم می‌شوند. دسته اول همان رهبران و شخصیت‌های ملی هستند و نام‌ها و تصاویر مرتبط با آن‌ها ممکن است در هر شهری وجود داشته باشد. اما نشانه‌های یادبودی محلی، آن‌هایی هستند که بازنمایی‌کننده شخصیت‌ها و مفاهیم محلی و بومی همان شهر هستند. بنابراین در ادامه این

تحلیل جامعه‌نشانه شناختی از بازنمایی ... (محمدحسن سرائی و رضا احمدی) ۷۷

مقاله نشانه‌های یادبودی مرتبط با گفتمان روحانیت در ۴ سطح میادین، خیابان‌ها، بیلوردها، یادمان‌ها را از نظر زمینه معنایی ارائه خواهیم کرد.

جدول ۱. میادین و خیابان‌های شهر دزفول به تفکیک زمینه معنایی

نام	زمینه معنایی	نام	زمینه معنایی	نام	زمینه معنایی
میادین					
امام خمینی	ملی	آیت‌الله معزی	محلی	آیت‌الله قاضی	محلی
آیت‌الله طباطبایی	ملی	شیخ انصاری	محلی	ناهیدی دزفولی	محلی
آیت‌الله ضیائی	محلی	فارغ دزفولی	محلی	رودبند	محلی
خیابان‌ها					
آیت‌الله مخبر	محلی	امام خمینی	ملی	آیت‌الله دستغیب	ملی
آیت‌الله انصاری	محلی	بهشتی	ملی	اشرفی اصفهانی	ملی
آیت‌الله بیگدلی	محلی	طالقانی	ملی	شهید باهنر	ملی
آیت‌الله عاملی	محلی	شهید مطهری	ملی	آیت‌الله سعیدی	ملی
داعی دزفولی	محلی	شهید منتظری	ملی	جمال‌الدین اسدآبادی	ملی
آیت‌الله قاضی	محلی	علامه طباطبایی	ملی	شیخ فضل اله نوری	ملی
شهید مدرس	ملی	نواب صفوی	ملی	امام موسی صدر	ملی
شهید دانش	محلی	شهید مفتح	ملی	شهید سبحانی	محلی
عارف دزفولی	محلی	آیت‌الله معزی	محلی		
بیلوردها					
روحانیون برجسته شهر	محلی	امام خمینی و فرماندهان شهید	ملی	آیت‌الله نبوی	محلی
آیت‌الله قاضی	محلی	آیت‌الله قاضی	محلی	آیت‌الله ضیائی دزفولی	محلی
آیت‌الله قاضی	محلی	شیخ انصاری	محلی	آیت‌الله محمدرضا معزی	محلی
نماز جمعه آیت‌الله قاضی	محلی	آیت‌الله مخبر	محلی	آیت‌الله محمدعلی معزی	محلی
آیت‌الله قاضی و ۴ خرداد	محلی	علامه کمالی دزفولی	محلی		

نام	زمینه معنایی	نام	زمینه معنایی	نام	زمینه معنایی
یادمان‌ها					
آیت‌الله قاضی	محلی	آیت‌الله معزی	محلی	آیت‌الله نبوی	محلی
شیخ انصاری	محلی	یادمان مقاومت	محلی		محلی

از نظر زمینه معنایی، یادمان‌های موجود در چشم‌انداز شهری دزفول بدین شکل تقسیم می‌شوند:

- نشانه‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی محلی (۳۵ مورد)؛
- نشانه‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی ملی (۱۹ مورد).

#### ۱.۴ نشانه‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی ملی

##### ۱.۱.۴ اعلام حضور حاکمیت ملی در سطح محلی

شخصیت‌های مرتبط با زمینه معنایی ملی در چشم‌انداز شهری دزفول غالباً مربوط به سال‌های اولیه انقلاب هستند. در ادامه و در جدول شماره ۲ به بررسی این گروه از یادبودها می‌پردازیم.

جدول ۲. روحانیون گرامی داشته شده در چشم‌انداز شهری دزفول مربوط به زمینه ملی

نام میدان یا خیابان	دوره حیات سیاسی	دلیل اشتهار یا دلیل نام‌گذاری
میادین		
امام خمینی	پهلوی-جمهوری اسلامی	رهبر انقلاب
علامه طباطبایی	پهلوی-جمهوری اسلامی	نظریه‌پرداز مذهبی و اسلام‌شناس
خیابان‌ها		
امام خمینی	پهلوی-جمهوری اسلامی	رهبر انقلاب و اولین رهبر جمهوری اسلامی
شهید بهشتی	پهلوی-جمهوری اسلامی	رئیس دیوان عالی کشور
آیت‌الله طالقانی	پهلوی-جمهوری اسلامی	نخستین امام‌جمعه تهران، رئیس شورای انقلاب
شهید مطهری	پهلوی-جمهوری اسلامی	رئیس شورای انقلاب
شهید منتظری	پهلوی-جمهوری اسلامی	فرزند آیت‌الله منتظری
علامه طباطبایی	پهلوی-جمهوری اسلامی	نظریه‌پرداز مذهبی
شهید باهنر	پهلوی-جمهوری اسلامی	دومین نخست‌وزیر ایران پس از انقلاب
شهید مفتاح	پهلوی-جمهوری اسلامی	نماد وحدت حوزه و دانشگاه

نام میدان یا خیابان	دوره حیات سیاسی	دلیل اشتهار یا دلیل نام‌گذاری
شهید دستغیب	پهلوی-جمهوری اسلامی	چهارمین شهید محراب
شهید اشرفی اصفهانی	پهلوی-جمهوری اسلامی	پنجمین شهید محراب
شهدای محراب	پهلوی-جمهوری اسلامی	لقب امامان جمعه شهید پس از انقلاب
شهید مدرس	قاجار- پهلوی	نماینده تهران در مجلس
شهید نواب صفوی	پهلوی	رهبر گروه فدائیان اسلام
آیت‌الله سعیدی	پهلوی	زندانی و فعال سیاسی دوره پهلوی
جمال‌الدین اسدآبادی	قاجار	اندیشمند سیاسی و مبلغ اندیشه اتحاد اسلام
امام موسی صدر	-	مؤسس مجلس اعلای شیعیان لبنان
بیلوردها		
امام خمینی	پهلوی-جمهوری اسلامی	رهبر انقلاب

نشانه‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی ملی ابتدا دلالت بر حضور گفتمان حاکم دارند. چنین نام‌هایی نوعی از اعلام حضور حاکمیت ملی در سطح محلی هستند. همان‌طور که کوهن و کلیوت عنوان می‌کنند «نام مکان‌های سیاسی از تاریخ، نخبگان رهبری و فرهنگ استفاده می‌کند تا قلمرو و مردم را به دولت پیوند دهد» (Cohen and Kliot. 1992: 656). از ابتدای انقلاب، روحانیت نقش برجسته‌ای در حاکمیت داشته است و به‌عنوان یکی از مهم‌ترین نشانه‌های گفتمان حاکم عمل کرده است. همانند متون دیگر، شهر-متن نیز یکی از بسترهایی است که روحانیت توانسته خود را بر پیکره آن ثبت کند. نام‌های مرتبط با روحانیون مرتبط با زمینه ملی نشان‌دهنده این است که عمده شخصیت‌های گرامی‌داشته شده، مربوط به دوره انتقالی پهلوی به جمهوری اسلامی هستند که دلالت بر اولویت یادبود انقلاب و پیوند میان گفتمان روحانیت و گفتمان انقلاب در نظام یادبودی حاکمیت ملی می‌باشد.

#### ۲.۱.۴ بررسی اهمیت یادبودی روحانیون مرتبط با زمینه ملی

مطالعه فرگوسن (۱۹۸۸) نشان داد که بین طول خیابان‌ها و اهمیت یادبودی افراد رابطه مستقیمی وجود دارد و معمولاً بزرگ‌ترین خیابان‌ها را برای یادبود افرادی انتخاب می‌کنند که از نظر حاکمیت اهمیت بیشتری دارند. بر همین اساس ما خیابان‌هایی نام‌گذاری شده به نام روحانیون را اندازه‌گیری کردیم تا از این طریق بررسی کنیم کدام شخصیت‌ها در سپهر یادبودی حاکمیت جایگاه بالاتری دارند.

جدول ۳. میزان اهمیت خیابان‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی ملی

نام خیابان	طول خیابان	نام خیابان	طول خیابان
امام خمینی	۵۷۰۰ متر	نواب صفوی	۱۶۵۰ متر
شهید بهشتی	۳۵۰۰ متر	شهید باهنر	۱۶۰۰ متر
شهید مطهری	۳۱۰۰ متر	آیت‌الله سعیدی	۱۲۰۰ متر
شهید منتظری	۲۹۰۰ متر	شهید مفتاح	۹۰۰ متر
علامه طباطبایی	۲۷۰۰ متر	جمال‌الدین اسدآبادی	۷۷۰ متر
آیت‌الله طالقانی	۲۳۰۰ متر	شهدای محراب	۷۰۰ متر
امام موسی صدر	۲۱۰۰ متر	شهید دستغیب	۲۰۰ متر
شهید مدرس	۱۸۰۰ متر		

بر این اساس، طولانی‌ترین خیابان شهر به نام امام خمینی نام‌گذاری شده است. خیابان‌های شهید بهشتی و شهید مطهری در رده‌های بعد قرار می‌گیرند؛ به‌مرور و با کاهش اهمیت جایگاه شخصیت‌ها در سپهر یادبودی حاکمیت، از طول خیابان‌ها کاسته می‌شود.

### ۳.۱.۴ میزان تکرار نام‌های یادبودی

این قاعده در سراسر دنیا حاکم است که هر چه نام یک شخصیت در سطح شهر بیشتر تکرار شود، نشان‌دهنده اهمیت نمادین آن برای حاکمیت است (آذریهاو، ۲۰۰۹). ما بر همین اساس با بررسی مکان‌های شهری به این می‌پردازیم که نام کدام‌یک از روحانیون ملی بررسی شده، بیشترین تکرار را در سطح شهر دارند.

جدول ۴. میزان تکرار پذیری خیابان‌های یادبودی مرتبط

با زمینه معنایی ملی در مکان‌های شهری دزفول

نام‌های یادبودی	تعداد تکرار	نام‌های یادبودی	تعداد تکرار
امام خمینی	۱۲	علامه طباطبایی	۳
شهید بهشتی	۶	شهید باهنر	۳
شهید مطهری	۶	شهید منتظری	۲
آیت‌الله طالقانی	۵	شهید مدرس	۲



از نظر تکرارپذیری، امام خمینی با ۱۲ بار تکرار در سطح شهر پس از نام امام علی (۱۳ بار) دومین نام پرتکرار شهر محسوب می‌شود.

## ۲.۴ نشانه‌های یادبودی مرتبط با زمینه معنایی محلی

### ۱.۲.۴ تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر روحانیون برجسته

ورود نام‌های مرتبط با روحانیت به چشم‌انداز شهری دزفول، عموماً با روحانیون در سطح ملی آغاز شد. اما در سال‌های اخیر چرخشی اساسی به‌سوی روحانیون بومی صورت گرفته است. به‌منظور بازنمایی دزفول به‌عنوان شهری مذهبی که خاستگاه روحانیون برجسته‌ای بوده است، تصویرسازی‌ها به‌سوی روحانیون بومی تغییر مسیر داده‌اند. بنابراین کلیت چشم‌انداز شهری سعی در بازنمایی فرهنگ، ارزش‌ها و شخصیت‌های محلی در چارچوب ارزش‌های حاکمیتی دارد. هدف چنین رویکردی، ایجاد یک فرهنگ بصری مشترک برای شهروندان ساکن در شهر می‌باشد. نشانه‌ها و نمادهای محلی مشترک، نقش مهمی در ایجاد هویت جمعی و عینیت‌بخشی به آن در چشم‌انداز شهری دارند. هویت جمعی توسط نمادهای مشترک ساخته و تجربه می‌شود و برای اینکه از نظر اجتماعی موجب همذات‌پنداری جمعی شود، باید از نظر فرهنگی مشترک باشد. بر همین اساس در سال‌های اخیر حاکمیت محلی برای ایجاد یک جامعه تصویری در چارچوب نظام گفتمانی ملی، شروع به نام‌گذاری میدین، خیابان‌ها و نیز ایجاد یادمان‌های تصویری متعددی در ارتباط با روحانیون بومی دزفولی کرده است. از نظر اهداف مرتبط با تصویرسازی شهری، ویژگی‌های این نوع از بازنمایی عبارت‌اند از:

۱. بازنمایی شهر دزفول به‌عنوان یک شهر مذهبی؛
۲. بازنمایی شهر دزفول به‌عنوان محل تولد و حیات روحانیون برجسته؛
۳. بازنمایی نقش برجسته شهر دزفول در تاریخ جهان تشیع؛
۴. بازنمایی نقش مهم روحانیون دزفولی در تحولات مهم انقلاب و پس‌از آن؛
۵. تأکید بر خاستگاه دزفولی آن‌ها در رقابت با برخی شهرها؛
۶. جایگاه ویژه «شیخ انصاری» و «آیت‌الله قاضی» در این تصویرسازی.

جدول ۵. دسته‌بندی میادین و خیابان‌های شهری مرتبط با یادبود افراد و شخصیت‌ها

نام میدان و خیابان	دوره حیات سیاسی-اجتماعی	دلیل اشتهار یا دلیل نام‌گذاری
میادین		
رودبند	تیموریان	نوه شیخ صفی‌الدین اردبیلی
شیخ انصاری	قاجار	خاتم الفقهاء و المجتهدین
آیت‌الله ضیائی	قاجار	شاگرد شیخ انصاری- شاعر مذهبی
آیت‌الله محمدعلی معزی	قاجار-پهلوی	مرجع تقلید مشهور
ناهدی دزفولی	قاجار-پهلوی	شاعر- حفظ و ترویج گویش دزفولی
آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
فارغ دزفولی	پهلوی- جمهوری اسلامی	نمانده مجلس در دوران جنگ
خیابان‌ها		
داعی دزفولی	زندیه- قاجاریه	نویسنده و شاعر دزفولی
عارف دزفولی	قاجار	نویسنده و شاعر دزفولی
آیت‌الله انصاری	قاجار-پهلوی	مرجع تقلید دزفولی
آیت‌الله محمدعلی معزی	قاجار-پهلوی	مرجع تقلید مشهور
آیت‌الله بیگدلی	قاجار-پهلوی	مرجع تقلید دزفولی
شهید سبحانی	پهلوی	زندانی و فعال سیاسی
آیت‌الله مخبر	پهلوی- جمهوری اسلامی	امام‌جمعه موقت دزفول
شهید دانش	پهلوی- جمهوری اسلامی	شهادت در بمب‌گذاری حزب جمهوری اسلامی
آیت‌الله عاملی	پهلوی- جمهوری اسلامی	مرجع تقلید دزفولی
آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
بیلوردها		
روحانیون برجسته شهر		مراجع تقلید دزفول
آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
نماز جمعه توسط آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
آیت‌الله قاضی و چهارم‌خرداد	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
آیت‌الله قاضی	پهلوی- جمهوری اسلامی	اولین امام‌جمعه دزفول
شیخ انصاری	قاجار	خاتم الفقهاء و المجتهدین
آیت‌الله مخبر	پهلوی- جمهوری اسلامی	امام‌جمعه موقت دزفول

### تحلیل جامعه‌شناسانه شناختی از بازنمایی ... (محمدحسن سرائی و رضا احمدی) ۸۳

روحانی و قرآن‌پژوه	قاجار-پهلوی-جمهوری اسلامی	علامه کمالی دزفولی
مرجع تقلید مشهور	پهلوی-جمهوری اسلامی	آیت‌الله نبوی
شاگرد شیخ انصاری- شاعر مذهبی	قاجار	آیت‌الله ضیائی دزفولی
مرجع تقلید مشهور	قاجار-پهلوی	آیت‌الله محمدرضا معزی
مرجع تقلید مشهور	قاجار-پهلوی	آیت‌الله محمدعلی معزی
یادمان‌ها		
اولین امام‌جمعه دزفول	پهلوی-جمهوری اسلامی	آیت‌الله قاضی
خاتم الفقهاء و المجتهدین	قاجار	شیخ انصاری
مرجع تقلید مشهور	پهلوی-جمهوری اسلامی	آیت‌الله نبوی
مرجع تقلید مشهور	قاجار-پهلوی	یادمان آیت‌الله محمدعلی معزی
اولین امام‌جمعه دزفول	پهلوی-جمهوری اسلامی	یادمان مقاومت (نقش آیت‌الله قاضی)

#### ۲.۲.۴ پیوند میان روحانیت و میراث تاریخی شهر

در چشم‌انداز شهری دزفول، ۱۷ میدان و خیابان و تعداد زیادی بیلبورد به نام روحانیون محلی وجود دارد. دامنه تاریخی این شخصیت‌ها از دوران تیموریان آغاز می‌شود که نشان‌دهنده تلاش برای بازگشت به ریشه‌های تاریخی شهر و ارائه یک تصویر کهن مذهبی از شهر دزفول است. همین امر نشان‌دهنده یک تفاوت اساسی بین روحانیون غیربومی و بومی انتخاب‌شده برای تصویرسازی می‌باشد. روحانیونی که با عنوان شخصیت‌های ملی برای تصویرسازی انتخاب‌شده بودند عموماً روحانیون دوران انقلاب هستند که نقشی اساسی در پیروزی انقلاب داشتند. اما روحانیون انتخاب‌شده در بخش محلی عموماً مربوط به دوران پیش از انقلاب بوده و بیشتر با ریشه‌های تاریخی شهر در ارتباط هستند. بنابراین این تصویرسازی علاوه بر اینکه در راستای تحکیم گفتمان روحانیت در چشم‌انداز شهری انجام‌شده است، در خدمت ایجاد تصویری از دزفول به‌عنوان شهری است که از دیرباز روحانیون و علمای مذهبی متعددی داشته است.

#### ۳.۲.۴ بررسی اهمیت یادبودی خیابان‌ها و میادین مرتبط با روحانیون بومی

بلندترین و مهم‌ترین خیابان مرتبط با روحانیون بومی، خیابان آیت‌الله قاضی است.

جدول ۶. طول و درجه اهمیت خیابان‌های مرتبط با روحانیون بومی

نام خیابان	طول خیابان	نام خیابان	طول خیابان
آیت‌الله قاضی	۲۹۰۰ متر	آیت‌الله انصاری	۱۰۰۰ متر
شهید دانش	۲۴۰۰ متر	آیت‌الله مخبر	۹۰۰ متر
آیت‌الله بیگدلی	۲۰۲۰ متر	آیت‌الله عاملی	۸۲۰ متر
عارف دزفولی	۱۵۰۰ متر	آیت‌الله معزی	۶۰۰ متر
شهید سبحانی	۱۲۰۰ متر	داعی دزفولی	۲۲۰ متر

بامطالعه میزان تکرار نام و تصویر روحانیون بومی در دزفول بهتر می‌توان به اهمیت این شخصیت‌ها در چشم‌انداز شهری دزفول و به تبع آن نزد حاکمیت محلی پی برد.

جدول ۷. میزان تکرار نام‌های روحانیون بومی در دیگر مکان‌های شهری

نام‌های میادین و خیابان‌ها	تکرار نام در دیگر مکان‌ها	تصویر یادبودی در بیلبوردها	تکرار در بیلبوردها و یادمان‌ها
شیخ انصاری	۱۲	آیت‌الله قاضی	۹
آیت‌الله قاضی	۱۰	شیخ انصاری	۳
آیت‌الله معزی	۶	آیت‌الله نبوی	۳
میدان رودبند	۵	آیت‌الله محمدعلی معزی	۳
آیت‌الله مخبر	۳	آیت‌الله مخبر	۲
آیت‌الله ضیائی	۳	علامه کمالی دزفولی	۲
آیت‌الله بیگدلی	۳	آیت‌الله ضیائی دزفولی	۲
شهید سبحانی	۳		

شیخ انصاری با ۱۲ بار تکرار و آیت‌الله قاضی با ۱۰ بار تکرار مهم‌ترین شخصیت‌های مرتبط با روحانیت محلی در شهر-متن هستند. در زمینه بیلبوردها و یادمان‌ها، آیت‌الله قاضی با ۹ بار تکرار، مهم‌ترین شخصیت موجود در چشم‌انداز شهری دزفول محسوب می‌شود.

#### ۴.۲.۴ تصویرپردازی روحانیت بومی در بیلبوردهای ورودی

در این بخش برای درک بهتر جایگاه روحانیون بومی به بررسی ویژگی‌های بازنمایانه یکی از بیلبوردهای ورودی می‌پردازیم:

- هدف اول تابلو، گرامیداشت روحانیون برجسته تاریخ دزفول است که دارای بیشترین شایستگی به‌منظور ثبت آنان در چشم‌انداز شهری هستند. آن‌ها عبارتند از: شیخ انصاری، آیت‌الله نبوی، آیت‌الله ضیائی، حسین ظهیرالاسلام، آیت‌الله مخبر، آیت‌الله محمدعلی معزی، آیت‌الله قاضی، علامه کمالی، آیت‌الله محمدرضا معزی، آیت‌الله محمدباقر معزی.
- افراد حاضر در این بیلبرد در چشم‌انداز نشانه شناختی دزفول به‌کرات حاضر هستند. بزرگ‌ترین میدان شهر، میدان شیخ انصاری نام دارد؛ آخرین میدان واقع در ورودی اندیمشک به نام آیت‌الله معزی نام‌گذاری شده است؛ همچنین دو مورد دیگر از میادین شهر به نام آیت‌الله قاضی و آیت‌الله ضیائی نام‌گذاری شده‌اند.
- این تابلو، دزفول را به‌عنوان شهری بازنمایی می‌کند که در مقاطع تاریخی، خاستگاه روحانیون بزرگی بوده است. مدیریت شهری از طریق نمادپردازی‌های این چنینی، سعی در بازنمایی دزفول به‌عنوان یکی از مراکز مهم روحانیت و مرجعیت شیعی دارد.
- در متن خوش‌آمد این تابلو چنین آمده است: «به دارالمؤمنین دزفول، دیار خاتم‌الفقها و المجتهدین، شیخ مرتضی انصاری، خوش آمدید.» همچنین تصویر شیخ انصاری بزرگ‌تر از همه درج‌شده است که دلالت بر اهمیت وی در برنامه‌های بازنمایانه مدیران شهری دارد. به نظر می‌رسد تأکید زیاد بر شیخ انصاری به خاطر اعتبار وی در تاریخ فقه شیعی باشد. اما با اطلاع از مناقشه‌ای که در مورد خاستگاه این روحانی برجسته بین شهرهای دزفول و شوشتر وجود داشته، به نظر می‌رسد اشاره پرننگی که در این تابلو به شیخ انصاری شده است، باهدف تأکید بر خاستگاه دزفولی وی صورت گرفته باشد. تأکید بر دزفولی بودن شیخ انصاری در این تابلو چنان پرننگ است که حتی، این شهر به‌عنوان شهری معرفی می‌گردد که به شیخ انصاری تعلق دارد (دیار خاتم‌الفقها و المجتهدین).
- برای معرفی دزفول از عنوان «دارالمؤمنین» استفاده شده است که یکی از قدیمی‌ترین القاب این شهر محسوب می‌شود. ترکیب این عنوان به همراه تصویر روحانیون مورد اشاره، سعی در بازنمایی دزفول به‌عنوان شهری مذهبی دارد.



تصویر ۱. یکی از تابلوهای ورودی اندیمشک به دزفول، مهم‌ترین ورودی شهر

در سال ۱۳۹۴ نیز بیلبوردهایی از ۸ نفر از افراد حاضر در این تابلو در ورودی‌های شهر نصب گردید. این ۸ نفر عبارت بودند از: آیت‌الله قاضی، شیخ انصاری، آیت‌الله مخبر، علامه کمالی، آیت‌الله نبوی، آیت‌الله ضیائی، آیت‌الله محمدرضا معزی و آیت‌الله محمدعلی معزی.



تصویر ۲. آیت‌الله نبوی در ورودی اندیمشک به دزفول

به‌طور کلی شخصیت‌های روحانی و به‌خصوص شیخ انصاری و آیت‌الله قاضی اهمیتی کلیدی در چشم‌انداز نشانه‌شناختی دزفول دارند. این اهمیت را می‌توان در یکی از آثار موجود در موزه دفاع مقدس دزفول به‌خوبی مشاهده کرد. اثر فوق، تابلویی به‌نام اینفوگرافی شخصیت‌های دزفول است. در این تابلو تصویر ۲۲ شخصیت دزفولی وجود دارد.

جدول ۸. اسامی افراد حاضر در اینفوگرافی شخصیت‌های دزفول

پیشه	شخصیت‌های نیمه چپ به ترتیب	پیشه	شخصیت‌های نیمه راست به ترتیب
روحانی	شیخ انصاری	روحانی	آیت‌الله قاضی
روحانی	آیت‌الله موسوی نجفی لاری	نویسنده	سید محمدعلی امام
نظامی	سردار رئوفی نژاد	نظامی	سرلشکر غلامعلی رشید
روحانی و شاعر	عارف دزفولی	شاعر	قیصر امین پور
روحانی	شیخ عبدالحسین خسروپناه	روحانی	آیت‌الله محمدرضا معزی
نظامی	شهید سوداگر	روحانی	شهید دانش
روحانی	بانو مجتهد زهره صفاتی دزفولی	روحانی	آیت‌الله محمدعلی معزی
نظامی	ملا مهدی قلمباز	روحانی	شهید سبحانی
روحانی	آیت‌الله مخبر دزفولی	نظامی و مداح	صادق آهنگران
روحانی	شیخ طعیمه سعد	ورزشکار	عبدالرضا جوکار
نویسنده	دکتر سنگری	روحانی	علامه کمالی دزفولی

از مجموع ۲۲ شخصیت موجود در این اثر، ۱۳ نفر روحانی هستند. این اثر دو قسمت دارد که در رأس سمت راست آیت‌الله قاضی و در رأس سمت چپ شیخ انصاری به‌موازات یکدیگر و به‌عنوان مهم‌ترین اشخاص قرار گرفته‌اند.



تصویر ۳. یکی از آثار موزه دفاع مقدس با عنوان شخصیت‌های برجسته دزفول در ادوار مختلف

به‌طور کلی نشانه‌های یادبودی مرتبط با روحانیون بومی در دو گروه قابل تقسیم بندی هستند:  
 ۱. نشانه‌های یادبودی که در راستای ارائه یک تصویر تاریخی از دزفول در تلفیق با گفتمان روحانیت تصویرسازی شده‌اند؛ مهم‌ترین شخصیت این گروه شیخ مرتضی انصاری است.

۲. نشانه‌های یادبودی که در راستای ارائه یک تصویر معاصر از جایگاه این شهر در حوادث سیاسی معاصر به‌خصوص انقلاب سال ۱۳۵۷ و جنگ ۸ ساله برگزیده شده‌اند. مهم‌ترین شخصیت این گروه نیز آیت‌الله قاضی می‌باشد.

اگر بخواهیم شخصیت‌های مؤثر در تاریخ شهر را به دودسته شخصیت‌های پیش و پس از انقلاب تقسیم کنیم، شیخ انصاری و آیت‌الله قاضی را می‌توان به‌عنوان نمادهای این دو دوره در نظر گرفت. اگر شیخ انصاری نقش اول تصویرسازی از دزفول به‌عنوان شهری مهم در تاریخ تشیع را ایفا می‌کند؛ آیت‌الله قاضی همین جایگاه را در یک تصویرسازی سیاسی‌تر و معاصرتر ایفا می‌کند: تصویرسازی از دزفول به‌عنوان شهری مهم در تاریخ انقلاب و جنگ. در ادامه به بررسی این دو مضمون تصویرشناختی می‌پردازیم.

#### ۵.۲.۴ شیخ انصاری، تلفیق تصویرسازی تاریخی و مذهبی

پیش‌ازاین گفته شد که اولین روحانی محلی که وارد چشم‌انداز شهری دزفول گردید، شیخ انصاری بود. شیخ مرتضی انصاری (۱۲۱۴-۱۲۸۱ ق) مشهور به «خاتم الفقهاء و المجتهدین» از فقیهان بزرگ تاریخ تشیع است که آثار به‌جامانده از او از مهم‌ترین منابع حوزه‌های علمیه شیعی هستند (ویکی شیعه، ذیل مدخل شیخ انصاری). ورود عمده شیخ انصاری به چشم‌انداز شهری دزفول پس از «کنگره جهانی بزرگداشت دوستمین سالگرد تولد شیخ انصاری» در سال ۱۳۷۳ صورت گرفت. با برگزاری این کنگره، حاکمیت محلی متوجه پتانسیل بالای این شخصیت در بازنمایی شهر دزفول به‌عنوان یک قطب مذهبی-شیعی می‌شود. چنین شرایطی باعث می‌شود که نام و تصویر وی در سطوح مختلف وارد چشم‌انداز شهری دزفول شود.

#### ۶.۲.۴ تحلیل جامعه-نشانه شناختی

تصویرسازی‌های یادبودی مرتبط با شیخ انصاری، همانند تمامی نشانه‌های نمادین، دو سطح دلالتی دارد؛ در سطح دلالت اولیه، این تصویرسازی دلالت بر یادبود یکی از برجسته‌ترین روحانیون تاریخ تشیع دارد. اما در سطح دلالت ضمنی، چنین تأکیدی بر شیخ انصاری نشان‌دهنده ارائه یک تصویر تاریخی-مذهبی از دزفول و بازنمایی این شهر به‌عنوان یک شهر مهم در تاریخ تشیع و فقه شیعی می‌باشد.



#### ۷.۲.۴ رقابت معناشناختی بین دزفول و شوشتر

در سال‌های اخیر اختلاف‌نظرهایی در ارتباط با محل تولد وی بین دو شهر دزفول و شوشتر به وجود آمده است. این رقابت معناشناختی در ارتباط با جایگاه برجسته شیخ انصاری در تاریخ تشیع معنا پیدا می‌کند. به همین دلیل نمادها و نشانه‌های زیادی در ورودی اندیمشک به دزفول و سایر نقاط دزفول در ارتباط با شیخ انصاری وجود دارد که به‌نوعی به دزفولی بودن وی تأکید دارند.

#### ۸.۲.۴ تحلیل مکانی میدان شیخ انصاری

این میدان از نظر مکانی از دو جنبه قابل تحلیل است:

۱. این میدان که در دروازه ورودی اندیمشک به دزفول قرار دارد در سال ۱۳۴۷ برای نصب مجسمه پهلوی دوم ساخته شد. شهرداری دزفول در آن سال به جهت اینکه به‌زعم خود میدانی در شان میزبانی این مجسمه نداشت، مجبور به ساخت این میدان در یکی از مهم‌ترین مناطق شهر یعنی ورودی اندیمشک شد (اسناد احداث میدان تاج، شماره سند: ۱۱۱۱۹۲/۲۹۳). از این نظر می‌توان این میدان و میدان مرکزی شهر-امام‌خمينی- را به‌عنوان دونقطه مهم شهر از نظر نمادین معرفی کرد. یکی در مرکز شهر و دیگری در مهم‌ترین ورودی شهر.

۲. این میدان به‌نوعی در مرکز جغرافیایی نهادهای اداری شهر دزفول قرار گرفته است. اداراتی نظیر فرمانداری، شهرداری، دادگستری، تأمین اجتماعی، اداره صنعت و معدن، امور مشترکین برق، کتابخانه عمومی مخبر، اداره ثبت‌اسناد و املاک، شورای حل اختلاف و ... در پیرامون این میدان قرار دارند. همانطور که «ایان‌های» عنوان می‌کند، تراکم نهادهای سیاسی در اطراف یادمان‌ها موجب می‌شود که این مراکز، اقتدار سیاسی خود را به یادمان قرض بدهند (Hay et al. 2004:203)؛ در نتیجه میدان فوق، با جذب اقتدار مراکز سیاسی پیرامونی، به‌عنوان یک یادمان مملو از قدرت نمادین، تأثیرگذاری بیشتری بر چشم‌انداز شهر خواهد داشت.

#### ۹.۲.۴ میزان تکرار نام شیخ انصاری و اهمیت معناشناختی وی نزد حاکمیت محلی

نام شیخ انصاری به‌جز میدان فوق، در ۱۱ مکان دیگر شامل یک اردوگاه، یک یادمان، یک بوستان، دو دبیرستان استعدادهای درخشان، کتابخانه دانشگاه آزاد، سالن اجتماعات، یک خانه تاریخی، ۲ مسجد و دانشگاه فرهنگیان دزفول، تکرار شده است که از این جهت پرتکرارترین نام پس از نام‌های امام علی و امام خمینی در شهر-متن دزفول محسوب می‌شود.

جدول ۹. پرتکرارترین نام‌ها در شهر-متن دزفول

نام میدان	میزان تکرار نام میداین
امام علی	۱۳ بار
امام خمینی، شیخ مرتضی انصاری	۱۲ بار
آیت‌الله قاضی	۱۰ بار
ولیعصر	۹ بار
امام حسین، شهید سوداگر	۸ بار

#### ۱۰.۲.۴ اهداف بازنمایانه یادبود شیخ انصاری در چشم‌انداز شهری

تأکید بر شیخ انصاری در چشم‌انداز شهری دزفول، دلالت‌های ضمنی متعددی را ارائه می‌کند. مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: دلالت بر پیشینه مذهبی دزفول، دلالت بر میراث غنی شهر در عرصه روحانیت، جایگاه شیخ انصاری در تاریخ این شهر و در تاریخ تشیع و در آخر تأکید بر تعلق وی به شهر دزفول.



تصاویر ۴ و ۵. یادمان‌های شیخ انصاری و آیت‌الله قاضی واقع در ورودی اندیمشک به دزفول

#### ۱۱.۲.۴ بزرگداشت آیت‌الله قاضی: پیوند گفتمان روحانیت و دفاع مقدس

آیت‌الله قاضی، به‌عنوان نخستین امام‌جمعه دزفول و نماینده ولی‌فقیه در دوران جنگ، نقش مهمی در انقلاب و جنگ داشت. در نتیجه نام و تصویر وی در متون مختلف یادبودی، با گفتمان دفاع مقدس و «تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر مقاوم» گره‌خورده است. نوع معرفی آیت‌الله قاضی در همه رسانه‌های شهری دزفول نیز در ارتباط مستقیم با گفتمان دفاع مقدس صورت می‌گیرد. برای مثال در سال ۱۴۰۰ در ورودی اندیمشک به دزفول یک مجموعه یادمانی (تصویر ۵) متشکل از تصاویر چهار روحانی سرشناس دزفول با عنوان «یادمان علما و مشاهیر» ساخته شد. اولین یادمان این مجموعه متعلق به آیت‌الله قاضی است. بر روی این یادمان، آیت‌الله قاضی بدین شکل معرفی شده است: «اسوه فضیلت و مقاومت» و «نماینده حضرت امام خمینی و امام‌جمعه فقید دزفول». استفاده از واژه «اسوه مقاومت»، ارجاع ضمنی به نقش آیت‌الله قاضی در مقاومت شهر در برابر موشک‌باران دارد. معرفی وی به‌عنوان «نماینده امام خمینی»، نیز دلالت به مسئولیت آیت‌الله قاضی در دوران جنگ دارد.

#### ۱۲.۲.۴ پیوند آیت‌الله قاضی و تصویرسازی دزفول به‌عنوان شهر مقاوم

تصویرسازی از دزفول در ارتباط با مضمون موشک‌باران شهر در دوران جنگ، اصلی‌ترین تصویری است که حاکمیت محلی در سال‌های اخیر دنبال می‌کند. شهر دزفول از نخستین تا واپسین روزهای جنگ زیر آماج شدیدترین حملات هوایی، توپخانه‌ای و به‌خصوص موشکی قرار گرفته است. آیت‌الله قاضی بیش از هر شخصیت دیگری با این مضمون پیوند یافته است. این ارتباط در بیشتر یادمان‌های مرتبط با موشک‌باران دزفول قابل مشاهده است. یکی از آن‌ها، میدان آیت‌الله قاضی است که در میانه آن، یادمانی به نام «الف دزفول» نصب شده است. مفهومی که از این تندیس و میدان برداشت می‌شود، موشک‌باران دزفول، ایستادگی و مقاومت مردم می‌باشد. اما شاید مهم‌ترین هدف حاکمیت محلی در این میدان، ترکیب این تندیس بانام آیت‌الله قاضی باشد. این ترکیب نمادی از همراهی و پیوند میان روحانیت و مقاومت و نیز نقش برجسته آیت‌الله قاضی در دوران جنگ و به‌تبع آن تصویر شهر مقاوم است (سرائی و همکاران، ۱۳۹۵: ۱۹).

### ۱۳.۲.۴ موزه دفاع مقدس و آیت‌الله قاضی

در موزه دفاع مقدس ۷ اثر مرتبط با روحانیون دزفولی وجود دارد. هر هفت اثر موجود مربوط به آیت‌الله قاضی هستند. در ادامه با بررسی دو مورد از این آثار، دلیل تأکید موزه دفاع مقدس بر آیت‌الله قاضی را متوجه خواهیم شد. یکی از آثار موزه، تصویری بازسازی شده از برگزاری نماز جمعه توسط آیت‌الله قاضی در دوران جنگ است؛ این اثر معمولاً در چهارم خرداد به‌عنوان بیلورد در سطح شهر نصب می‌گردد. در پس‌زمینه تصویر با جلوه‌های کامپیوتری، تصاویری از موشک‌باران شهر به تصویر کشیده شده است. تصویری که این اثر ارائه می‌کند، این است که در اوج موشک‌باران، امام‌جمعه وقت، نماز را در یکی از خیابان‌ها با حضور حداکثری مردم برپا کرده است. اما پیام اصلی این اثر، در توضیح آن در موزه ارائه شده است:

زیرسایه موشک‌باران، هر هفته نماز جمعه با جلوداری آیت‌الله قاضی، حضور مردم و رزمندگان اقامه می‌شد و دیگر موشک‌ها کسی را نترساند. سال‌های دفاع یک‌بار هم نشد که این نماز برگزار نشود و همین موجب شد که نماز جمعه‌های دزفول سمبل مقاومت مردم شهر شناخته شود.



تصویر ۶. تصویر بازسازی شده از اقامه نماز جمعه توسط آیت‌الله قاضی در دوران جنگ در موزه دفاع مقدس

اثر دیگر با عنوان «بزم رزم» مضمون جالب‌تری دارد. این اثر با ترکیب داستان‌های مذهبی-اساطیری به بازنمایی دزفول در دوران جنگ پرداخته است. این اثر، ترکیبی از ده‌ها نشانه نمادین است. در سمت راست اثر، تصویری با عنوان «کشتن دیو سپید به دست رستم» وجود دارد و رستم را در حالی نشان می‌دهد که موشکی را در دست گرفته که ارجاعی آشکار به

تحلیل جامعه‌شناسانه شناختی از بازنمایی ... (محمدحسن سرائی و رضا احمدی) ۹۳

میدان مقاومت دارد. اما در سمت چپ، تصویری از آیت‌الله قاضی در کنار فردی نظامی وجود دارد که در حال بستن دیوی به نام «اولاد» است.



تصویر ۷. قسمتی از تابلوی «بزم رزم»: آیت‌الله قاضی و یک رزمنده در حال بستن دیوی به نام اولاد هستند.

#### ۱۴.۲.۴ جانمایی مرتبط با تصاویر آیت‌الله قاضی

تقریباً در همه مجموعه‌های یادمانی که تصاویر شخصیت‌های شهر به‌نمایش درآمده‌اند، آیت‌الله قاضی به‌عنوان اولین نفر ارائه شده است. در مجموعه بیلوردهای «سرداران شهید» در بلوار سرداران شهید، تصویر آیت‌الله قاضی پیشاپیش ۳۷ فرماندهان شهید شهر نصب شده است. در مجموعه «شهدای شاخص شهر» همانند قبلی، ابتدا تصویر آیت‌الله قاضی ارائه شده است. در مجموعه یادمانی «علما و مشاهیر دزفول» نیز، آیت‌الله قاضی به‌عنوان اولین شخصیت به تصویر کشیده شده است. به نظر نمی‌رسد چنین جانمایی تصادفی باشد. می‌توان استدلال کرد که این جانمایی دلالت بر جایگاه آیت‌الله قاضی نزد حاکمیت محلی و نیز ارتباط تصویرشناختی وی با گفتمان‌های مختلف حاکمیتی دارد.

#### ۱۵.۲.۴ ارتباط آیت‌الله قاضی و شهدای دوران جنگ و انقلاب

همان‌طور که گفته شد، در هر دو مجموعه یادمانی فرماندهان شهید و شهدای شاخص (شهدای جنگ و انقلاب)، تصویر آیت‌الله قاضی به‌عنوان اولین بیلورد نصب شده است. به نظر می‌رسد هدف این است که آیت‌الله قاضی هم در ارتباط با شهدای جنگ و هم شهدای انقلاب تصویرسازی شود که بازنمایی‌کننده نقش وی در انقلاب و دفاع مقدس به‌عنوان دو گفتمان مهم حاکمیتی است.

### ۱۶.۲.۴ رقابت معناشناختی اندیمشک و دزفول

بلوار ورودی اندیمشک به دزفول که در واقع ورودی مشترک هر دو شهر محسوب می‌شود به وسیله میدان جمهوری اسلامی به دو قسمت تقسیم می‌شود. در سمت دزفول، بیلورد آیت‌الله قاضی-اولین بیلورد از مجموعه بیلوردهای سرداران شهید-درست در ابتدای نقطه مرزی دو شهر نصب شده است و به نوعی این بیلورد اولین نشانه‌ای است که ورود به شهر دزفول را اعلام می‌کند. چنین امری در مجموعه یادمانی «علما و مشاهیر دزفول» نیز دیده می‌شود. این جانمایی هم دلالت نمادین داخلی برای شهر دزفول و هم دلالت نمادین خارجی برای شهر همسایه یعنی اندیمشک دارد. از نظر داخلی، چنین جانمایی نشان‌دهنده جایگاه برجسته این روحانی در تاریخ معاصر شهر دزفول دارد. اما در مورد شهر اندیمشک، به نظر می‌رسد هدف این باشد که در این رقابت معناشناختی به شهر همسایه و همچنین کسانی که به این شهر وارد می‌شوند، نشان داده شود که این شهر خاستگاه روحانیون برجسته‌ای چون آیت‌الله قاضی بوده است.

### ۳.۴ یکدست‌سازی نمادین و یادبودزایی از تاریخ‌های رقیب

#### ۱.۳.۴ شکاف‌های اجتماعی و یکدست‌سازی چشم‌انداز یادبودی

بازنمایی به شکلی که استوارت هال از آن یاد می‌کند، نه ارائه واقعیت و نه سرپوش گذاشتن بر آن است. بازنمایی، نمایش کنترل‌شده از واقعیت، مطابق با اهدافِ راویان یک رویداد است. در ارتباط با دزفول ما با یک واقعیت چندلایه روبرو هستیم؛ اما طراحی بازنمایانه این شهر به صورت یک جامعه یکدست شکل گرفته است. با توجه به تکرر فرهنگی و تفاوت‌های قابل توجه سیاسی-اجتماعی، بازنمایی این شهر به عنوان یک شهر یکدست، ممکن است موجب نادیده گرفتن این تکرر شود. واقعیت این است که به سختی می‌توان تصویر یکدستی که در چشم‌انداز یادبودی شهر دزفول به نمایش گذاشته می‌شود را با واقعیت این شهر و لایه‌های اجتماعی آن تطبیق داد. در همین رابطه پژوهش سرائی و همکاران (۱۳۹۵) نشان‌دهنده یک بافت سیاسی-اجتماعی متکثر و متفاوت در شهر دزفول است. نویسندگان در این پژوهش به این نتیجه رسیدند که در این شهر، میان تصویری که حاکمیت محلی ارائه می‌کند و آنچه شهروندان تصور می‌کنند تفاوت چشمگیری وجود دارد. در میان گروه‌های مختلف اجتماعی نیز تضادهای آشکاری در این رابطه وجود دارد. در این زمینه دو متغیر قومیت و جنسیت،

نقشی کلیدی تر ایفا می‌کنند. به‌خصوص اینکه شهر دزفول از نظر قومیتی کاملاً دوباره بوده و تفاوت‌ها و تضادهای زیادی میان دو گروه که به‌اصطلاح دزفولی و بختیاری نامیده می‌شوند، وجود دارد.

#### ۲.۳.۴ تاریخ‌های پاک‌سازی شده در چشم‌انداز یادبودی

با وقوع انقلاب، گفتمان روحانیت به شکلی پیروزمندانه وارد شهر-متن ایرانی گردید. در برخی موارد این اتفاق خود را به شکل یادبودزدایی از یادمان‌های پهلوی به تصویر کشید. یادبودزدایی همان‌طور که رزرد-وود و همکاران عنوان می‌کنند نشان‌دهنده یک پیام قدرتمند در مورد کنترل حاکمیت جدید بر زیرساخت نمادین جامعه، بازنویسی ایدئولوژیک شهر-متن و انقلابی‌نشانه شناختی است (Rose-Redwood et al. 2010:460). به همین دلیل در روزهای منتهی به پیروزی انقلاب اسلامی، انقلابیون مهم‌ترین خیابان‌ها و میدان‌های شهر را به نام رهبران روحانی تغییر دادند. میدان و خیابان پهلوی به امام خمینی و میدان و خیابان ششم بهمن به نام آیت‌الله منتظری تغییر کردند. میدان تاج نیز به شیخ انصاری تغییر یافت. پس از پیروزی انقلاب تغییرات وارد عرصه گفتمانی شد و در نتیجه، خیابان سیروس به آیت‌الله طالقانی، فروهر به شهید بهشتی و فردوسی به شهید دستغیب تغییر نام دادند. میدان و خیابان‌های فوق که همگی به نام شخصیت‌های روحانی نام‌گذاری شدند مهم‌ترین میدان و خیابان‌های شهر دزفول بودند؛ و تغییر آن‌ها به نام روحانیون، نشان‌دهنده اهمیت روحانیت در گفتمان انقلابی جدید است.

جدول ۱۰. نام‌های پیش از انقلاب میدان و خیابان‌های یادبودی روحانیت

نام پیش از انقلاب	نام پس از انقلاب	نام پیش از انقلاب	نام پس از انقلاب
میدان و خیابان پهلوی	امام خمینی	خیابان جهانشاه	شهید مطهری
میدان و خیابان ششم بهمن	آیت‌الله منتظری	خیابان شهریار	جمال‌الدین اسدآبادی
میدان تاج	شیخ انصاری	خیابان سوادکوهی	نواب صفوی
خیابان فروهر	شهید بهشتی	خیابان عارف قزوینی	عارف دزفولی
خیابان سیروس	آیت‌الله طالقانی	خیابان معزی (شاعر)	آیت‌الله معزی
خیابان کیومرث	آیت‌الله سعیدی	خیابان فردوسی	شهید دستغیب
میدان افشار	شهید بهشتی		

این تغییرات را می‌توان به دو دسته تقسیم نمود. دسته اول یادمان‌های سلطنتی همچون میدان و خیابان پهلوی، ششم بهمن و تاج که محل نصب مجسمه‌های شاه بودند؛ و حذف و جایگزینی آن‌ها با رهبران انقلابی، از جمله اتفاقات طبیعی در هر انقلابی است. اما دسته دوم با تاریخ و میراث ملی مرتبط بودند و تغییر آن‌ها نشان‌دهنده جایگزینی گفتمان مذهبی به جای گفتمان ناسیونالیستی مبتنی بر تاریخ ملی بود. سیروس و فروهر به تاریخ ایران پیش از اسلام و کیومرث به تاریخ اساطیری ایران ارجاع داشتند؛ فردوسی و عارف قزوینی نیز به عنوان دو تن از مهم‌ترین نمایندگان گفتمان ناسیونالیستی بودند. هرچند این موارد عموماً ریشه ملی داشتند، اما در گفتمان انقلابی، آن‌ها به عنوان نمادهای تاریخ پیش از اسلام دسته‌بندی شده و به همین دلیل مورد یادبودزایی قرار گرفتند. خیابان سوادکوهی نیز یکی از سربازان کشته‌شده در جنگ کوتاه‌مدت بین ایران و عراق در سال ۱۳۵۲ بود. در سپهر یادبودی جدید، ۷ سرباز کشته‌شده در این جنگ نیز از شهر-متن دزفول حذف شدند؛ چراکه به نظر حاکمیت این جنگ را نمی‌توان همانند جنگ ۸ ساله، یک نبرد مقدس دانست. به هر حال این تغییرات نشان‌دهنده یک چرخش ایدئولوژیک اساسی در اولویت‌های یادبودی گفتمان جدید بود.

حتی پس از تثبیت انقلاب نیز ممکن است شاهد فرایند یادبودزایی باشیم. شاید تحقیقات نقش یک شخص را در تاریخ به خطر انداخته باشد یا یک رویداد آن قدر که قبلاً تصور می‌شد باشکوه به نظر نمی‌رسد. یا ممکن است با وقوع تحولات سیاسی، شخصی از پانتئون انقلاب جدید بیرون رانده شود. این امر نشان‌دهنده عدم ثبات و پویایی چشم‌انداز یادبودی است. میدان و خیابان آیت‌الله منتظری مهم‌ترین نمونه پویایی فرایند یادبودزایی در دوره‌های ثبات سیاسی است. در سال ۱۳۶۸ میدان منتظری به نام آزادی و خیابان منتظری نیز به نام فرزند وی یعنی شهید محمد منتظری تغییر نام داد. این تغییر پس از آن صورت گرفت که آیت‌الله منتظری از قائم‌مقامی رهبری عزل شده و در نتیجه نام وی به عنوان یک شخصیت بحث‌برانگیز از چشم‌انداز یادبودی حذف گردید. متقابلاً ممکن است برخی شخصیت‌های حذف‌شده، مجدداً مورد توجه قرار گرفته و جایگاه از دست‌رفته خود را بازیابی کنند. مانند خیابان فردوسی که ابتدا به شهید دستغیب، بعداً به فلسطین و سپس به مخبر تغییر یافت، ولی با تغییر دیدگاه حاکمیت نسبت به فردوسی، نام فردوسی مجدداً به این خیابان بازگشت. یا میدان افشار (یکی از خیرین بزرگ دزفولی) که پس از انقلاب به میدان شهید بهشتی تغییر نام داد؛ اما به دلیل سابقه درخشان احمد افشار نام این میدان مجدداً به افشار تغییر یافت.



### ۳.۳.۴ گروه‌های سیاسی و تاریخ‌های بحث‌برانگیز

گفتمان تاریخی و مذهبی در ایران معاصر همواره در تقابل با یکدیگر قرار داشته‌اند. آغاز این تقابل به‌ویژه در سطح حاکمیتی به دوره رضاشاه برمی‌گردد؛ از ابتدای دوران پهلوی، گفتمان ناسیونالیستی-باستان‌گرا در تقابل با گفتمان مذهبی خود را بر چشم‌انداز یادبودی شهر ایرانی تحمیل نمود؛ به دلیل همین ویژگی تقابلی و ارتباط با حاکمیت پهلوی بود که با وقوع انقلاب، ناسیونالیسم-باستان‌گرایی از چشم‌انداز شهری حذف گردید. اما در سال‌های اخیر گفتمان تاریخی در شهر دزفول-در ارتباط با میراث محلی- خود را به‌عنوان یک رقیب جدی برای گفتمان‌های دیگر مطرح نموده است. افزایش اهمیت این گفتمان که خود را به شکل بازنمایی دزفول به‌عنوان یک شهر با هویت تاریخی نشان می‌دهد را می‌توان به‌عنوان نشانه‌ای از تفاوت فرهنگی و رقابت گروه‌های سیاسی بر سر نوع بازنمایی از شهر در نظر گرفت. گفتیم که بازنمایی دزفول به‌عنوان یک شهر مذهبی، تلاشی در جهت ایجاد یک تصویر یکدست از این شهر است؛ تصویری که در لقب دارالمؤمنین نمود یافته است. اما این یکدست‌سازی، حتی در میان گروه‌های سیاسی حاضر در حاکمیت محلی نیز با چالش مواجه شده است. ماجرای میدان و مجسمه یعقوب‌لیث نمونه جالبی از این رقابت‌های سیاسی بر سر یک تصویر و یادمان تاریخی بحث‌برانگیز یا مورد مناقشه است. فارست و جانسون (۲۰۰۲) در پژوهش کلیدی خود عنوان می‌کنند در هنگام انقلاب‌ها، بناهای یادبود ممکن است به سه سرنوشت احتمالی دچار شوند: یادمان‌های حذف‌شده؛ یادمان‌های پذیرفته‌شده؛ یادمان‌های مورد مناقشه.

یادمان‌های مورد مناقشه یا بحث‌برانگیز-مانند میدان یعقوب‌لیث-، آن‌هایی هستند که برخی از گروه‌های سیاسی خواهان حذف آن و برخی دیگر خواهان حفظ آن‌ها هستند. دلیل این تردید در مورد یعقوب‌لیث این است که وی در کنار افراد دیگری همچون بابک خرم‌مدین، مازیار، ابومسلم و... جایگاه ویژه‌ای در گفتمان ناسیونالیستی پهلوی داشتند. مجسمه یعقوب‌لیث سال ۱۳۵۷ توسط انجمن آثار ملی (ابوالحسن صدیقی) ساخته‌شده و برای نصب در میدان یعقوب‌لیث به دزفول ارسال می‌شود. اما با توجه به شروع اعتراضات مردمی، نصب مجسمه صورت نمی‌گیرد و این مجسمه در یکی از خیابان‌های شهر رهاشده و برای سال‌ها تبدیل به وسیله‌ای برای بازی کودکان می‌شود. میدان محل نصب نیز به سرنوشت مشابهی دچار می‌شود و نام آن به فتح‌المبین تغییر می‌یابد. پس از جنگ، حاکمیت محلی تصمیم به تعیین تکلیف مجسمه می‌گیرد. در سال ۱۳۶۹ شهردار با استعلام از نهاد ریاست جمهوری و سازمان تبلیغات اسلامی به این نتیجه می‌رسد که «یعقوب‌لیث در تاریخ، شخصیتی منفی محسوب

نمی‌شود» (طرح‌های عمرانی برنامه پنج‌ساله، ۱۴۴۳۹۹/۲۹۳). در نهایت با تأیید این مجسمه در مکانی دور از جایگاه اولیه‌اش و به شکلی نه‌چندان مطلوب نصب می‌شود.



تصویر ۸ مجسمه یعقوب‌لیث در دهه ۱۳۶۰ (عکس از رضا مسعودی نژاد)

با یادبودزایی از میدان یعقوب‌لیث، تصویرسازی تاریخی برای سال‌ها به محاق می‌رود. اما پس از نصب این مجسمه و به‌خصوص در سال‌های اخیر این نوع از تصویرسازی با توجه به نیازهای جدید حکمرانی شهری از سوی گروه‌های علاقه‌مند به میراث تاریخی مورد توجه قرار گرفته است. افزایش اهمیت گفتمان تاریخی در چشم‌انداز یادبودی، نشان‌دهنده تلاش گروه‌های سیاسی عمل‌گراتر به‌منظور برندسازی از دزفول است. نام‌گذاری دانشگاه ملی شهر به نام جنبدی‌شاپور را می‌توان یکی از تلاش‌های جدید در این رابطه محسوب کرد. جنبدی‌شاپور مربوط به دوران ساسانیان و در اطراف دزفول واقع شده است و اتفاقاً محل دفن یعقوب‌لیث است. پس از این نام‌گذاری، تلاش‌های متعددی برای استفاده از نام‌های تاریخی این شهر صورت گرفت. از جمله دو نام آوان و روناش که هر دو از نام‌های باستانی دزفول محسوب شده و اخیراً مکان‌های متعددی به نام آن‌ها نام‌گذاری شده است. بازگشت نام‌های قدیمی مناطق شهر همچون دووه، گازر و گودول نیز در همین راستا قابل تحلیل است.

#### ۴.۳.۴ تاریخ‌های بحث‌برانگیز در چشم‌انداز یادبودی

در سال ۱۳۹۴ شهرداری دزفول تصمیم به بزرگداشت تعدادی از روحانیون دزفولی به‌وسیله نصب بیلبورد می‌گیرد. در متن خبری که در این رابطه در سایت شهرداری دزفول درج شده است، چنین آمده است:

به‌منظور زنده نگه‌داشتن یاد علمای شهر دارالمؤمنین دزفول، تعداد ۲۱ عدد بیل‌بورد در سطح شهر توسط روابط عمومی شهرداری دزفول نصب خواهد شد. ... انتخاب این علمای برجسته طی مشورت با برخی بزرگان شهر از جمله نماینده ولی فقیه و امام‌جمعه محترم دزفول، ریاست محترم سازمان تبلیغات اسلامی و برخی دیگر از عزیزان که اطلاعات بیشتری در این زمینه داشته‌اند صورت گرفته است (سایت شهرداری دزفول، ۱۳۹۴).

در این خبر عنوان شده است که انتخاب این افراد طی مشورت با افرادی چون امام‌جمعه دزفول و ریاست سازمان تبلیغات اسلامی صورت گرفته است که به‌خوبی شیوه‌های حاکمیت محلی و نهادهای تأثیرگذار در انتخاب شخصیت‌های مختلف، جهت ثبت در چشم‌انداز شهری را نشان می‌دهد. اعضای شورای نام‌گذاری دزفول نیز که تصمیم‌گیرندگان اصلی در این زمینه هستند عبارتند از: نماینده دفتر امام‌جمعه، نماینده فرماندار، نماینده شهرداری، نماینده اداره ارشاد، نماینده بنیاد شهید، نماینده ستاد تبلیغات اسلامی، نماینده مرکز فرهنگی دفاع مقدس، نماینده اداره پست و همچنین دفتر انجمن دزفول شناسی و با ریاست یکی از اعضای شورای شهر. بنابراین هیچ شخصیت مذهبی وارد چشم‌انداز یادبودی نمی‌شود، مگر اینکه توسط نهادهای مذهبی مرتبط در حاکمیت مورد تأیید قرار بگیرند.

با بررسی نام روحانیون ثبت‌شده در چشم‌انداز یادبودی دزفول، می‌توان یک روایت خاص از تاریخ روحانیت را مشاهده نمود. روایتی که بر اساس قرائت مدنظر حاکمیت از تشیع اثنی‌عشری-سیاسی شکل گرفته است. در نتیجه تنها روحانیونی که با این قرائت خاص منطبق هستند، شایستگی ماندگار شدن در چشم‌انداز یادبودی را دارند. برای مثال، شیخ انصاری به‌عنوان یکی از مهم‌ترین روحانیون حاضر در چشم‌انداز یادبودی دزفول، نقش بسیار مهمی در تاریخ فقه شیعی داشته است؛ و یا آیت‌الله قاضی در دوران انقلاب و جنگ به‌نوعی نقش رهبری سیاسی را در این شهر ایفا کرده است. طبیعتاً چنین شخصیت‌هایی جایگاهی برجسته در چشم‌انداز یادبودی یافته‌اند. اما متقابلاً، برخی شخصیت‌ها، با وجود اهمیت تاریخی به دلیل عدم تطابق با چارچوب گفتمانی حاکمیت، جایگاه خاصی در چشم‌انداز یادبودی دزفول پیدا نمی‌کنند. برای مثال شیخ اسماعیل قصری از عارفان بزرگ قرن ششم، به دلیل انتصاب به تصوف به چشم‌انداز یادبودی این شهر راه نمی‌یابد. همچنین برخی دیگر از شخصیت‌های مذهبی و مهم دزفول همچون شاه رکن‌الدین و کاشف دزفولی نیز به دلیل شبهاتی که درباره انتسابشان به تصوف وجود دارد، از دایره شخصیت‌های یادبودی بیرون گذاشته می‌شوند.

## ۵. نتیجه گیری

از ابتدای انقلاب، چشم انداز شهری دزفول که تا پیش از آن به شدت تحت تأثیر گفتمان «ناسیونالیسم باستان‌گرایانه» بود به سوی گفتمان «مذهبی-شیعی» چرخش یافت. به‌طور کلی ورود گفتمان روحانیت به شهر-متن دزفول را می‌توان به دو دوره تقسیم کرد. اول در سال‌های ابتدایی انقلاب، که در آن شخصیت‌های مهم انقلاب جدید مورد بزرگداشت قرار می‌گیرند. چنین نام‌هایی نوعی از اعلام حضور حاکمیت ملی در سطح محلی می‌باشد. نام‌گذاری‌های مرتبط با روحانیون غیربومی عموماً مربوط به رهبران مشهور انقلابی است که نشان‌دهنده اولویت گرامیداشت انقلاب در نظام یادبودی حاکمیت ملی می‌باشد. دوره دوم، بیشتر به گرامیداشت روحانیون بومی پرداخته می‌شود. در واقع در سال‌های اخیر چرخشی اساسی به سوی روحانیون بومی صورت گرفته است و به‌منظور بازنمایی دزفول به‌عنوان شهری مذهبی که خاستگاه روحانیون برجسته‌ای بوده است، تصویرسازی شهری عموماً به‌سوی روحانیون بومی تغییر مسیر داده است. به نظر می‌رسد که حاکمیت محلی در دزفول سعی در تطبیق هویت و ارزش‌های محلی با ارزش‌ها و مفاهیم ملی و حاکمیتی دارد. در واقع کلیت چشم‌انداز شهری دزفول سعی در بازنمایی فرهنگ، ارزش‌ها و شخصیت‌های محلی و بومی در چارچوب گفتمان‌ها و ارزش‌های کلی حاکمیتی دارد. هدف از چنین رویکردی، ایجاد یک فرهنگ بصری و نمادین مشترک برای شهروندان ساکن در شهر می‌باشد. در این زمینه، شهرهایی همانند دزفول، در رقابت نمادین با سایر شهرها دست به‌نوعی بازاریابی سیاسی- فرهنگی می‌زنند تا نقش خود را در گفتمان حاکم و حوادث کلیدی مرتبط به آن، به شکلی مهم‌تر و کلیدی‌تر نشان دهند. در واقع، بسیاری از ابتکارات میراثی توسط مقامات محلی برای مطابقت با گفتمان‌ها و استراتژی‌های ملی و نیز رقابت با شهرهای همسایه طراحی شده‌اند؛ و همان‌طور که نظریه «بازنمایی» استوارت هال به ما یادآوری می‌کند، به‌شکلی اجتناب‌ناپذیر، آن‌ها اغلب تاریخ‌های دیگر را پاک‌سازی می‌کنند و به‌ندرت بر جنبه‌های بحث‌انگیز، ناراحت‌کننده یا پیش‌پاافتاده‌شان تمرکز می‌کنند، اما در عوض عناصر برجسته را گرامی می‌دارند. بر این اساس، حاکمیت محلی با پوشاندن تاریخ‌های متکثر، پیچیده و متنوع در زیر روایت‌های یک‌بعدی، تفاوت را حذف کرده و یک هویت محلی منسجم را می‌آفرینند.

## کتاب‌نامه

پروژه‌های عمرانی در برنامه پنج‌ساله (۱۳۶۹)، سازمان اسناد و کتابخانه ملی، شماره سند ۱۴۴۳۹۹/۲۹۳

تحلیل جامعه‌نشانه شناختی از بازنامایی ... (محمدحسن سرائی و رضا احمدی) ۱۰۱

- اسناد احداث میدان تاج، (۱۳۴۹)، سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران، شماره سند: ۱۱۱۱۹۲/۲۹۳
- خبرگزاری مهر (۱۳۹۸)، دزفول از شهر هزارموشک تا بلدالصواریخ،  
<https://www.mehrnews.com/news/4625160>
- سایت شهرداری دزفول (۱۳۹۴)، زینت بخشی دزفول با تصاویر علما،  
<https://dezful.ir/fa-IR/douranportal/1/news/view/13885/2436/Staging>
- سرائی محمدحسین، رضا احمدی و یعقوب مرادی (۱۳۹۵)، «بررسی تصور شهروندان از شهر دزفول با تأکید بر عوامل نشانه‌ای و اجتماعی حاکم بر شهر»، *جامعه پژوهی فرهنگی*، دوره: ۷، شماره ۱.
- وبسایت ویکی شیعه، مدخل شیخ مرتضی انصاری

- Azaryahu, Maoz (1990). "Renaming the Past: Changes in 'City Text' in Germany and Austria 1945–1947". *History and Memory*, Vol. 2, No. 2.
- Azaryahu, Maoz, (2009). "Street Names and Iconography", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Oxford: Elsevier.
- Cohen, Saul and Nurit Kliot (1992). "Place-Names in Israel's Ideological Struggle over the Administered Territories", *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 82, No. 4
- Cohen, Saul, Kliot, Nurit, (1992). "Place-Names in Israel's Ideological Struggle over the Administered Territories". *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 82, No. 4.
- Cosgrove, Denis (1984). *Social Formation and Symbolic Landscape*. Madison: University of Wisconsin Press
- Czepezyński, Mariusz (2008), *Cultural Landscapes of Post-Socialist Cities: Representation of Powers and Needs*. London: Ashgate.
- Domosh, Mona (1992). "Urban Imagery", *Urban Geography*, Vol 13, No 5
- Duncan, James (1987) "Review of urban imagery: Urban semiotics", *Urban Geography*, Vol.8 no.5
- Duncan, James and David Ley (1993), *Place/Culture/Representation*. London: Routledge.
- Duncan, Jim (2000). "Representation", In: *The Dictionary of Human Geography*, Derek Gregory, Ron Johnston, Geraldine Pratt, Michael J. Watts (Eds), Oxford: Blackwell.
- Ferguson, Priscilla (1988). "Reading City Streets" *The French Review*, Vol. 61, No. 3
- Forest, Benjamin and Juliet Johnson (2002). "Soviet-Era Monuments and Post-Soviet National Identity in Moscow". *Annals of the Association of American Geographers*, Vol. 92, No. 3.
- Gottdiener Mark (1986). "Culture, Ideology, and the Sign of the City", In: *The City and the Sign*, Mark Gottdiener and Alexandros Lagopoulos (Eds), New York: Columbia University Press.
- Gottdiener, Mark and Alexandros Lagopoulos (1986). "Introduction to Urban Socio-Semiotics", In: *The City and the Sign*, Mark Gottdiener and Alexandros Lagopoulos (Eds), New York: Columbia University Press.
- Hay, Iain, Andrew Hughes, and Mark Tutton (2004). "Monuments, Memory and Marginalisation in Adelaide's Prince Henry Gardens", *Geografiska Annaler*, Vol. 86, No. 3

- Lagopoulos, Alexandros (2020). "The Semiotics of Urban Space", In: *The Routledge Companion to Urban Media and Communication*, Zlatan Krajina and Deborah Stevenson (Eds), New York: Routledge.
- Lindström, Kati, Kalevi Kull and Hannes Palang (2011). "Landscape semiotics: contribution to culture theory", In: *Estonian Approaches to Culture Theory*, Valter Lang and Kalevi Kull (Eds), Tartu: University of Tartu Press.
- Longhurst, Brian, Greg Smith, Gaynor Bagnall, Garry Crawford and Miles Ogborn, (2008), *Introducing Cultural Studies*. Second edition, London: Routledge.
- Millington, Nate (2020) "Urban Representation", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.
- Mitchell, Don (2005). "Landscape", In: *Cultural Geography: A Critical Dictionary of Key Concepts*, David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley, Neil Washbourne, London: Bloomsbury Publishing.
- Mitchell, Don (2008). "California: The Beautiful and the Damned" In: *The Cultural Geography Reader*, Timothy Oakes, Patricia L. Price, London: Routledge.
- Mitchell, W.J.T (2008). "Imperial Landscape", In: *The Cultural Geography Reader*, Timothy Oakes, Patricia L. Price, London: Routledge.
- Oakes, Timothy and Patricia L. Price (2008). *The Cultural Geography Reader*, London: Routledge.
- Philo, Chris (2009). "Cultural turn", In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Oxford: Elsevier.
- Pinchevski, Amit and Efraim Torgovnik, (2002). "Signifying Passages: The Signs of Change in Israeli Street Names". *Media, Culture and Society*, Volume 24, Issue 3.
- Rose-Redwood, Reuben., Derek Alderman, and Maoz Azaryahu (2018). "The urban streetscape as political cosmos". In R, Rose-Redwood, D, Alderman and M, Azaryahu, *The Political Life of Urban Streetscapes: Naming, Politics, and Place*. New York: Routledge.
- Rose-Redwood, Reuben., Derek Alderman, and Maoz Azaryahu. (2010). "Geographies of Toponymic Inscription: New Directions in Critical Place-Name Studies". *Progress in Human Geography*, Volume 34, Issue 4.
- Rose-Redwood, Reuben.and Sun-Bae Kim (2020). "Street Naming and Power". In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.
- Šakaja, Laura. and Jelena Stanić (2011). "Other(ing), Self(portraying), Negotiating: The Spatial Codification of Values in Zagreb's City-Text". *Cultural Geographies*, Volume 18, Issue 4.
- Savage, VR. (2020). "Place Names". In: *International Encyclopedia of Human Geography*, Rob Kitchin and Nigel Thrift (Eds), Second edition, Oxford: Elsevier.